

# NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.



CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

### Kapitel V.

I det foregaaende har jeg søgt at vise, at et Runenavn (*\*berkna*) forudsætter, at Runenavnenes gotiske Opfinder lærte det græske Navn paa Bogstaven *b* at kjende af en Keltisk-talende Mand. Fremdeles har jeg begrundet en Formodning om, at Runenavnet *\*hagal* skulde forudsætte, at Runenavnenes Opfinder af en Keltisk-talende Mand ikke alene har lært at kjende græske Bogstavtegn, men ogsaa latinske Bogstavtegn og disses Navne.

Men selv om min Forklaring av Runenavnet *\*hagal* ikke skulde være den rette, synes det rimeligt, naar Runetegnene, som vi har seet, forudsætter Kjendskab baade til latinske og til græske Bogstavtegn, og naar en Keltisk-talende Mand har meddelt Runenavnenes gotiske Opfinder det græske Navn paa Bogstaven *b*, at denne Keltisk-talende Mand er den Læremester eller en af de Læremestre, som har meddelt Goterne den af Runeskriften forudsatte Kundskab baade om latinske og om græske Bogstavtegn og om latinske og de græske Bogstavnavne <sup>1)</sup>.

Der spørges nu: Naar var det, at Goterne fik disse Meddelelser? Og hvor havde den Keltisk-talende Mand eller de Keltisk-talende Mænd, som gav Goterne disse Meddelelser, sit Hjem?

Et vigtigt Bidrag til Besvarelsen af disse Spørgsmaal har vi allerede i det foregaaende vundet derved, at det er blevet godtgjort, at Runerne først er komne i Brug hos de Goter, som færdedes i det sydøstlige Europa i Egnene ved det Sorte Hav og i de tilstødende Landskaber af For-Asien.

Fremdeles maa her fremhæves følgende: Keltisk-talende Mænd, som kjendte baade latinske og græske Bogstavtegn, samt baade latinske og græske Bogstavnavne, maa have været dannede Mænd, som var stærkt paavirkede af de sydeuropæiske Kulturfolk.

Jeg finder ingen andre historiske Forhold, under hvilke Keltisk-talende Mænd, der var saa stærkt paavirkede af den sydeuropæiske Kultur, kunde komme i den ovenfor forudsatte, nære Forbindelse med Syd-Europas Goter, end de Forhold, som jeg i det følgende skal omtale.

Ifølge den arianske Kirkefader Philostorgios, som levede omkring 440, (Eecl. Hist. II 5, Patrologia Graeco-Lat. ed. Migne 65 Sp. 467 ff., hos Photius) gjorde de Goter, som levede hinsides Istros, i Aaret 267 efter Kr. et Tog til Lille-Asien og trængte frem til Galatien og Kappadokien. De gjorde mange Fanger, hvoriblandt ogsaa nogle Klerikere. Disse Fanger omvendte mange af Barbarerne til Kristendommen, og til disse Fanger hørte ogsaa Ulfilas Forfædre (*πρόγονοι*), der stammede fra Sadagolthina ved Parnassos i Kappadokien ikke langt fra Galatiens Grænse.

Om denne historiske Begivenhed skal jeg tale mere i et følgende Afsnit.

Herefter formoder jeg, at galatiske eller ialfald Galatisk-talende kristne Krigsfanger har givet de Goter, som først anvendte Runeskriften, Meddelelser om den latinske og græske Skrift.

<sup>1)</sup> Det fortjener her Opmærksomhed, at det Ord »Runer«, som fra gammel Tid af har været Skriftens germanske Navn og som tillige betyder »Hemmelighed«, got. *rūna*, i denne sidste Betydning ogsaa er et fælleskeltisk Ord (Stokes, Urkeltischer Sprachschatz S. 236). Om Ordet *rūna* jfr. Henning S. 155 og Sievers i Pauls Grundriss<sup>2</sup> I S. 249 f.

At dannede Galater kjendte den romerske Skrift, er sikkert. Galaterne havde været Romernes tro Forbundsfæller. Kjendskab til Latin var almindelig i Ankyra fra Slutningen af 1ste Aarh. efter Kr. Ingen By i Orienten har saa mange latinske Indskrifter som Ankyra.

Paa den anden Side ved vi, at Galaterne i 267 endnu talte Keltisk. Pausanias og Lukian nævner, at Galaternes Sprog endnu var Keltisk. Og Kirkefaderen Hieronymos siger saa sent som ved Slutningen af 4de Aarh., at Galaterne talte det samme Sprog, som dengang blev talt i Trier. Dette Vidnesbyrd har man ikke Ret til at forkaste, da Hieronymos havde været paa begge Steder.

I det gotiske Sprog, som vi kjender af Ulfilas Bibeloversættelse, findes flere Ord, som er laante fra Keltisk, f. Eks. *kēlikn* n. »Taarn«, *andbahts* m. »Tjener«. Men naar og hvor disse er optagne, lader sig ved de fleste ikke sikkert bestemme.

Her fortjener et Ord i den gotiske Bibeloversættelse særlig Opmærksomhed. *Sipōneis* er det faste gotiske Ord for »Discipel«. Det findes ikke i andre germanske Sprog. Much (Sievers Beitr. XVII S. 33 og Deutsche Stammeskunde, 1900, S. 46) har vistnok med rette forklaret det som et keltisk Ord afledet af den gallobritiske Rod *sep-*, svarende til irsk *sec-* »at følge« (lat. *sequi*). Men naar Much synes at mene, at Goterne har faaet dette Ord fra Lugierne, saa kan jeg ikke finde dette begrundet. *Sipōneis* forekommer kun i kristelig Betydning, og derfor er der al Grund til at tro, at det blev optaget fra kristne Kelter. Men har det været kristne Kelter, maa det have været Galater, som blev gjort til Fanger i 267.

Vi tør altsaa tro, at galatiske Klerikere var blandt de Fanger, som først omvendte Goterne til Kristendommen, og at Goterne fra disse Galater fik ialfald ét galatisk Ord, nemlig det gotiske Ord for Kristi Disciple. Men naar der har været et saa inderligt Forhold mellem Goterne og de fangne kristne Galater, som af det foregaaende synes at fremgaa, saa kan Goterne ogsaa have lært Skriften at kjende af dem.